

Наташа ДИДЕНКО

ЈНУ Институт за национална историја – Скопје

ПРВИОТ ОКТОМВРИСКИ ФЕСТИВАЛ НА НАРОДНИ ИГРИ И ПЕСНИ ВО СКОПЈЕ ВО 1948 ГОДИНА (ПОДГОТОВКА, РЕАЛИЗАЦИЈА, ПРЕДИЗВИЦИ)

Abstract: *The paper covers the First October Festival of Folk Dance and Songs, realized in 1948, in Skopje. The program of the festival, was continuing the concept of the October Festivals of Folk Dance and Songs in Bitola and Štip, but with some changes. The purpose of the paper is to present that this festival inspired contribution and support for gathering, registration, keeping and affirmation of the folklore, from the side of the participants. On the other hand, the festival sped up the process for establishment of cultural institutions in Macedonia, for researching and learning of the National culture and Folklore.*

Key words: *folklore, festivals, preparation, realization, challenges*

По создавањето на современата македонска држава по Втората светска војна, посебен акцент бил ставен на развојот на македонската народна култура и традиција. Скоро и да не постоело населено место каде не биле формирани културно-уметнички друштва (натаму: КУД), во кои луѓето се здружувале со цел да го негуваат, зачувуваат и понатаму пренесуваат песнопојното, ороводното и инструменталното фолклорно богатство. Меѓу нив се вбројуваат: Железничкото КУД „Владо Тасевски“ – Скопје (1945);¹ КУД „Таше Милошевски“ – Ресен (1945); КУД „Бажрам Шабани“ – Куманово (1945);² КУД „Металец“ – Скопје (1945);³ КУД „Борка Ле-

¹ Јелица Тодорчевска, *Сто македонски години: 1903 – 2003: енциклопедиски лексикон*, ред. Јован Павловски (Скопје: МИ-АН, 2004), 395.

² Наташа Диденко, *Развојот и дејноста на музичките културно-уметнички организации и манифестации во Македонија, Музички културно-уметнички организации*, т.1 (Скопје: Дирекција за култура и уметност, 2019), 70-71.

вата“ – Прилеп (1946);⁴ КУД „Панче Пешев“ – Куманово (1946);⁵ КУД „Кочо Рацин“ – Скопје (1946);⁶ КУД „Иљо Антески-Смок – Тетово (1946);⁷ КУД „Лиман Каба“ – Дебар (1946);⁸ Младинското КУД „Благоја Шошолчев“ – Скопје (1947);⁹ КУД „Емин Дураку“ – Скопје (1947);¹⁰ КУД „Нико Пусовски“ – Кичево (1947);¹¹ КУД „Кочо Рацин“ – Титов Велес (1947)¹² и други. Меѓутоа, за да се поттикне интересот за културата на помладите генерации, биле формирани и културно-просветни друштва (натаму: КПД) низ повеќе околии на Македонија (Кратовска, Скопска, Битолска, Прилепска, Св. Николска, Криво Паланечка, Титовелешка, Ресенска, Струшка, Демир Хисарска, Штипска, Беровска, Гевгелиска, Струмичка, Кумановска, Кочанска и Тетовска околија).¹³ Во контекст на нашиот интерес, значајно е да напоменеме дека покрај овие музичко културно-уметнички организации, биле формирани и музичко културно-уметнички манифестации т.н фестивали, коишто давале значаен придонес во запознавањето, негувањето и зачувувањето на фолклорното наследство и богатство, како значаен дел од културната историја на Македонија.

Во таа смисла, на 3 мај 1947 година, од страна на Министерството за просвета, Одделение за култура и уметност – Скопје, било донесено решение за организирање на *Фестивалите на народни игри и песни во Битола – за западна Македонија и во Штип – за источна Македонија*.¹⁴ Се одржувале за време на државниот

³ Во следната 1946 година, било преименувано во КУД „Орце Николов“ – по името на народниот херој Јордан Николов-Орце (*Орце Николов – ансамбл за народни игри и песни* (Скопје: Ирис-С-Скопје, 2002), страните не се пагинирани.

⁴ П(етар) Поповски, „Една деценија културно-уметничка работа: разговор со Данче Шиндиловски, иницијатор за оснивање на КУД „Борка Левата“ во Прилеп“. *Нова Македонија*, бр. 3506, 1 март 1956, 4.

⁵ Миодраг Арсовски-Болто, *Културно-уметничко друштво „Панче Пешев“ Куманово* (Куманово: КУД „Панче Пешев“: Просвета, 1996), 15.

⁶ Катерина Цветаноска, *Ансамбл за народни песни и ора „Кочо Рацин“* (Скопје: Ансамбл за народни песни и ора “Кочо Рацин“, 2001), 41.

⁷ Бранислав Светозаревик-Покорни, *Културно пулсирање низ времето (1922-1947-2017)* (Тетово: Здружение за култура и уметност „Иљо Антески-Смок, 2017), 76.

⁸ Sulejman Borova, *Një jetë me Shoqërinë “Liman Kaba” të Dibrës* (New York, 2017), 15.

⁹ К. Д., „Од работата на младинското културно-уметничко друштво „Благоја Шошолчев“ од Скопје“. *Нова Македонија*, бр. 2030, 5 јули 1951, 2.

¹⁰ *50 vjet Emin Duraku 1948-1998 (Nga Shoqëria artistike deri në Ansambël të këngëve dhe valleve popullore)* (Shkup, 1998), 7

¹¹ Н., К., „Кратки културни вести. *Нова Македонија*, бр. 1916, 4 март 1951, 2.

¹² „КУД „Кочо Рацин“ ја прослави петгодишнината од своето постоење“. *Нова Македонија*, бр. 2241, 21 февруари 1952, 3.

¹³ Диденко, *Развојот и дејноста*, 117.

¹⁴ ДАРСМ, ф. 170, Министерство за просвета (1945-1951), Решение за организирање на фестивали на народни игри и песни во НРМ и формирање Главен одбор и главно раководство на фестивалите, к. 0037, а.е. 0003, 4.

празник - 11 октомври, познат како Денот на народното востание во Македонија¹⁵ и затоа биле наречени *Октомвриски фестивали на народни игри и песни*.

За нивно успешно спроведување, најпрво бил формиран Главен Одбор во Скопје, како главен раководен орган на фестивалите во Битола и Штип, составен од македонски писатели, композитори, уметници и други културни дејци.¹⁶ Подоцна, биле формирани и одделни одбори за уредување на фестивалите, во кои биле вклучени културни работници и претставници на масовите организации. Пред овие фестивалски одбори, како основна задача бил поставен изборот на најдобрите игроорни и пејачки групи, соло пејачи и свирачи на народни инструменти, за чија цел биле организирани предфестивалски смотри на кои се избирале најдобрите за учесници на фестивалите.¹⁷ Во тој контекст, на 14 и 15 септември биле организирани предфестивалски смотри во Битола – за западна Македонија (Гевгелија, Крушево, Македонски Брод, Кичево, Неготино, Кавдарци, Дебар, Лазарополе, Галичник, Тетово, Ростуше, Белчиште, Охрид, Вевчани, Струга, Ресен, Битола, Маково, Прилеп, с. Дуње, Гостивар, Теарце и с. Слепче (Демирхисарско). На 21 и 22 септември биле организирани предфестивалските смотри во Штип – за источна Македонија (Штип, Злетово, Кратово, Крива Паланка, Кочани, Берово, Делчево, Пехчево, Титов Велес, Богомила, Валандово, Дојран, Струмица, Радовиш, Маџари – скопска околија, Драчево – скопска околија, Ѓорче Петров, Куманово и Св. Николе), а во периодот од 22 до 30 септември биле одржани смотрите на Градските хорови.¹⁸ Потребно е да се напомене дека овие смотри ја разгорувале желбата, ентузијазмот и натпреварувачкиот дух, не само на македонските игроорни и пејачки групи, соло пејачи и свирачи на народни инструменти, туку и на припадниците на другите етнички заедници.¹⁹

Од многубројните учесници на предфестивалските смотри, за фестивалот во Битола биле избрани 124 игроорни и пејачки групи, хорови, соло пејачи и свирачи на народни инструменти, од кои 77 биле македонски, 31 албански, 4 тур-

¹⁵ Законот за прогласување на Денот на народното востание во Македонија за народен празник е донесен на заседанието на Президиумот на народното собрание на Македонија, одржано на 8 септември 1945 година (Закон за прогласување на денот на народното востание во Македонија за народен празник, *Службен весник на федерална Македонија*, бр. 20/45, 1 октомври 1945, 119).

¹⁶ Данчо Зографски, „Октомвриските фестивали во Битола и Штип“. *Нов ден: списание за уметност наука и општествени прашања*, бр.7, Скопје (1947), 42.

¹⁷ Зографски, „Октомвриските фестивали во Битола и Штип“, 42-43.

¹⁸ ДАРСМ. ф. 170, Министерство за просвета (1945-1951), *Материјали од одржани фестивали во Штип и Битола во периодот од 14 до 30 септември и 1 октомври 1947 година и тоа: план на смотрите*, к. 0037, а.е 0045, 192-193 и „Смотра на играорските и пеачки групи, на хорови и соло играчи, пеачи и свирачи на народни инструменти, што се пријавија да учествуат на фестивалите во Битола и Штип“. *Нова Македонија*, бр.828, 7 септември 1947, 6.

¹⁹ „Предфестивалските смотри во Западна Македонија“. *Нова Македонија*, бр. 837, 18 септември, 6.

ски, 9 ромски, 1 влашко и 2 мешани (македонско-албански). За фестивалот во Штип биле избрани 132 учесници, од кои 108 биле македонски, 7 албански, 9 турски и 8 ромски.²⁰ Тие, за времетраење на фестивалите (од 9 до 11 октомври), се натпреварувале на фестивалската сцена во Битола и Штип, по што биле наградувани во три категории: а) Наградени учесници од прва категорија; б) Наградени учесници од втора категорија и в) Пофалници за учесниците од трета категорија (сите оние коишто не биле наградени со некоја од првите три награди).²¹

По завршувањето на Октомврските фестивали во Битола и Штип, покрај позитивните придобивки од нивното одржување како: можноста за слободно претставување на автентичното фолклорно творештво во современата македонска држава; обединувањето на културно-просветниот живот во градските и руралните средини; поставувањето на основа за создавање на културни институции за проучување на фолклорното творештво и националната култура во Македонија и др., во нивната подготовка и реализација се појавиле одредени организациски недостатоци. Тие во најголема мера се однесувале на работата на Главниот одбор кој од самиот почеток немал јасни гледишта за подготовката и обемот на фестивалите, формирање на пододборите и др., што придонело целата нивна организација да биде несистематска и непланска.²²

Меѓутоа, покрај нив се појавиле и одредени „идејно-политички недостатоци“ кои според, Коле Чашуле²³ се особено важни. Затоа тој рекол: „Некои статии, па дури и извештаи на комисиите за околијските смотри ја содржат по-

²⁰ ДАРСМ, ф. 170, Министерство за просвета (1945-1951), Прегледи за бројот на играорните и пејачките групи, соло пејачите и свирачите на народни песни и инструменти, к. 0037, а.е. 0045, 188.

²¹ Види во: Лазо Каровски, „Свечена прослава на народниот празник 11 октомври во нашата Народна Република. Само под условите на народна власт нашиот народ можеше така брзо и видно да ги разгрне своите творечки сили и да ја манифестира својата богата култура“. *Нова Македонија*, бр. 858, 12 октомври 1947, 2 и В. А., „Да го изнајдеме, запазиме и понатаму развиеме нашето народно богатство“. *Нова Македонија*, бр. 858, 12 октомври 1947, 3.

²² Коле Чашуле, „Октомврските фестивали на народни песни и игри – голема културна политичка манифестација на нашиот народ“, *Нов ден: списание за уметност наука и општествени прашања*, бр.1-2, Скопје (1948), 82.

²³ Коле Чашуле (Прилеп, 1921 – Скопје, 2009) – раскажувач, романсиер, драмски писател, публицист и дипломат. Бил учесник во подготовката и кревањето на Антифашистичкото востание од 11 октомври 1941 година, а подоцна бил учесник и во Народноослободителната војна (1941-1944). По ослободувањето на земјата бил на разни функции во општествениот живот: директор на Радио Скопје, директор на Драмата на МНТ, главен и одговорен уредник на списанието „Разглед“, југословенски конзул во Канада и амбасадор на СФРЈ во Боливија, Перу и во Бразул. Од 1947 година бил член на Друштвото на писателите во Македонија (ДПМ), а од 2003 година бил почесен член на Македонската академија на науките и уметностите (Паскал Гилевски, „Чашуле Коле“, Македонска енциклопедија, т. 2, гл. ред. Блаже Ристовски (Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 2009), 1617)

ставката за идеализирање и надценуењето на народното творештво воопшто и примитивните елементи во фолклорот посебно. Ова становиште го карактеризира некритичниот однос спрема народното творештво, и готовноста сè што е создадено од народот, независно од определените степени на општественото развитие, независно од неизбежните примитивизми, да се прими како највисок израз на народното творештво и да се издигне до степен на идеализација. Застапниците на ова становиште од своите статии и написи пледираа воглавно на тоа народното творештво да не се гига, во смисол да не се подвргне на критична анализа, од него да не се лачат застарените и примитивни форми, за тоа што сето тоа к'е значело повреда на живото тело на народното творештво²⁴. Ценејќи дека таквите гледишта не биле правилни, тој во продолжение вели: „Не затоа што примитивните форми, поедините неуметнички и до извесен степен вулгарни елементи не претставуат жива целина, живо тело со останатите високи уметнички достигнувања во народното творештво, ами претставуат туѓи елементи, рани на телото на народното творештво. Тие, во никој случај не можат да бидат белег за животната и творешка снага на нашиот народ, ами, до колку веќе постоат, можат да бидат само и едино историографски материјал“²⁵.

К. Чашуле сметал дека овие гледишта имале одраз и во праксата, односно дека учесниците се претставувале со стихийно стилизирани игри што довело до „обезличување на македонската народна игра, внесувајќи вештачки елементи“²⁶. Резултатот на таквиот однос спрема народното творештво, особено бил забележлив на фестивалот во Штип, каде „лирската и епската песна, мелодиски и ритмички богата, обилна и високо уметнички изразена, била потисната и засенчана од едногласните мелодиски и ритмички песни“²⁷.

Согледувањето на придобивките и недостатоците согласно тогашните општествено политички перспективи, не довело до укинување на Октомвриските фестивали на народни игри и песни во Битола и Штип, како што е наведено во истражувањата на авторите: К. Танчевски,²⁸ В. Соклевски²⁹ и Љ. Стефановска.³⁰

²⁴ Чашуле. „Октомвриските фестивали на народни песни и игри“, 80-81.

²⁵ Чашуле, „Октомвриските фестивали на народни песни и игри“, 81.

²⁶ Чашуле, „Октомвриските фестивали на народни песни и игри“, 82.

²⁷ Чашуле, „Октомвриските фестивали на народни песни и игри“, 81.

²⁸ Кирил Танчевски, 25 години државен фестивал на народни игри и песни 'Илинденски денови' Битола 1971-1995 (Битола: Установа за народна култура „Илинденски денови“, 1995), 8.

²⁹ Валентин Соклевски, „40 години традиција“: Републички фестивал на народни игри и песни „Илинденски денови“ (Битола: НУ Центар за култура, 2010), 8.

³⁰ Љупка Стефановска, „47 години републички фестивал на народни игри и песни „Илинденски денови“ – Битола (1971-2018)“, Годишен зборник, год. V, бр. 5, гл. уред. Антонијо Китановски (Штип: Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, 2000), 125.

Напротив, тргнувајќи од помислата дека за првпат по Втората светска војна, македонскиот народ и етничките заедници во Македонија имале можност на фестивалската сцена слободно да го прикажат фолклорното творештво, како наше трајно духовно уметничко наследство и незбришливо сведоштво на сопствениот национален и културен идентитет,³¹ од страна на бирото на Централниот комитет на Комунистичка партија на Македонија (понатаму: ЦК КПМ), на 27 февруари 1948 година, била донесена одлука за нивно пренасочување. Поточно, се одлучило, во месец октомври следната 1948 година, фестивалот да се одржува во Скопје.³²

За успешно спроведување на *Октомврискиот фестивал во Скопје*, исто така бил формиран Главен Одбор, како главен раководен орган на фестивалот, кој излекувајќи поука од претходната организација на фестивалите во Битола и Штип, настапил со појасни гледишта за подготовката и реализацијата на фестивалот. Затоа, за да се одбегнат „идејно-политичките недостатоци“, пред одржувањето на фестивалот од негова страна бил распишан конкурс, на кој биле истакнати можностите за натпревар на културно-просветните друштва за: а) Најдобра стилизација на народни игри; б) Најдобри композиции од народни песни за хор и соло пеење и за в) Најдобра композиција во форма на марш со текст и со содржина од Народно-ослободителната борба или од обновата. Крајниот рок за пријавување на композициите бил 15 мај, а за стилизација на народните игри бил 1 јуни 1948 година. За сите овие композиции, се предвидувале парични награди: а) За стилизирани народни игри: I награда - 15 000 динари; II награда - 12 000 динари и III награда - 10 000 динари; б) Композиции за хор или соло пеење: I награда - 10 000 динари; II награда - 8 000 динари и III награда - 5 000 динари и в) Композиции во маршова форма: I награда - 10 000 динари; II награда - 8 000 динари и III награда - 5 000 динари.³³

Потоа, биле формиран и пододбори при сојузите на културно-просветните друштва, во состав од: претседател, секретар и одговорни членови по секциите за: 1) Агитација и пропаганда - одговорна за надгледување на целокупниот агитационо-пропаганден материјал, којшто го добивала од Главниот одбор во Скопје; за организирање на предавања со дискусии на Народниот универзитет, на теми поврзани со македонскиот фолклор и подготовките на фестивалот; да ја

³¹ *Танец 50 години амблем на македонската култура и уметност*, гл. уред. Бошко Тренески (Скопје, Ансамбл за народни игри и песни на Македонија „Танец“, 1999), 17.

³² ДАРСМ, ф. 427, ЦК на КПМ/СКМ од основање до I-от Конгрес, *Записници од состаноците на полит-бирото на ЦК КПМ од 1946 до 1948 година (до I конгрес на КПМ) седница на бирото одржана на 27. II. 1948 година со прилози: Записник бр.3, к. 0001, а.е.0075, 106.*

³³ ДАРСМ, ф. 170, Министерство за просвета (1945-1951), Конкурс за стилизирани народни игри и композиции, к. 0036, а. е.0047, 355.

контролира работата во кината за пропагирање на фестивалот (прожектирање на дијапозитиви); како и да иницира и организира објавување на статии и дописки во локалните листови за подготовките на фестивалот во градските и руралните околии;³⁴ 2) Игроорни групи – да организира игроорни групи при културно-просветните друштва, во сите оние градски и рурални средини каде што не постојат; за собирање и правилно изучување на ората карактеристични за одредено градско или рурално подрачје, и за водење на евидентен список за изведениот репертоар и за бројот на играчи (машки, женски) во групите;³⁵ 3) Пејачки групи и хорови – ја имале истата одговорност како и секцијата за игроорни групи; 4) Соло пејачи и свирачи – одговорна за прибирање на сите прочуени пејачи и свирачи од околииите и за нивно активно учество на фестивалите и за водење на евидентен список со назначување на нивните основни информации: име, презиме и возраст;³⁶ 5) Техничка и финансиска работа – одговорна за работата и техничките потреби на сите секции; 6) Подготвување на младинска смотра – во координација со другите секции била одговорна за составување на програма и одредување на место за одржување на Младинска смотра во градот, по повод одбележување на државниот празник –Илинден;³⁷ 7) Прибирање на фолклор – одговорна за прибирање на лица (учители, професори, студенти и др.), за собирање и бележење на песните, приказните и гатанките од градските и руралните средини, коишто биле изведени пред и за време на Младинската смотра и 8) Статистика и евиденција – одговорна за водење на евидентни списоци за: бројот на пејачките и игроорните групи, соло пејачи и свирачи на народни инструменти од градските и руралните околии, за нивниот репертоар, како и за бројот на одржани приредби во околииите до нивното учество на Младинската смотра.³⁸

Откако завршиле подготовките за фестивалот, се пристапило и кон негова реализација, по што, бил одржан на 11 октомври 1948 година. На фестивалската сцена покрај настапите на македонските игроорни и пејачки групи, соло пејачи и свирачи на народни инструменти, забележителни биле и настапите на припадниците на другите етнички заедници. Во таа смисла, на фестивалот учество земале: македонски хорови кои се натпреварувале во - I категорија: 9 хора со 710 учесници; II категорија: 7 хора со 359 учесници и III категорија: 14 хора со 699

³⁴ ДАРСМ, ф. 170, Министерство за просвета (1945-1951), Упатства за организирањето и работата на Октомврскиот фестивал во Скопје и формирање градски и селски околиски пододбори, к. 0036, а.е. 0047, 350.

³⁵ ДАРСМ, ф. 170, Министерство за просвета (1945-1951), Упатства..., к. 0036, а.е. 0047, 350-351.

³⁶ ДАРСМ, ф. 170, Министерство за просвета (1945-1951), Упатства..., к. 0036, а.е. 0047, 351.

³⁷ ДАРСМ, ф. 170, Министерство за просвета (1945-1951), Упатства..., к. 0036, а.е. 0047, 351-352.

³⁸ ДАРСМ, ф. 170, Министерство за просвета (1945-1951), Упатства..., к. 0036, а.е. 0047, 352-353.

учесници; турски хорови - III категорија: 2 хора со 60 учесника и албански хорови - III категорија: 1 хор со 30 учесника; 33 македонски пејачки групи со 328 учесници; 4 турски пејачки групи со 28 учесника; 4 албански пеачки групи со 18 учесника и по една ромска и влашка пејачка група со по 10 учесника; 50 македонски соло пејачи; 7 турски соло пејачи; 7 албански соло пејачи; 3 ромски соло пејачи и еден влашки соло пејач.³⁹ Исто така учество земале и игроорните групи од: с. Гајре; с. Милетино; с. Жилче; с. Дебреше (мешовито македонско-албанска игроорна група); с. Брвенце;⁴⁰ с. Чегране; с. Волковија; с. Челопек (албанска и женска македонска игроорна група); с. Ларце; Дебар (машка албанска и женска македонска игроорна група); с. Јеловјане; с. Радиовце; с. Лазарополе, с. Галичник и др.⁴¹

Предизвиците за поставување на посистематска фестивалска организационост, придонеле за сите учесници на фестивалот да има пропишани пропозиции, според кои тие требало да се натпреваруваат. Така на пример: сите хорови за време на фестивалот земале учество со 4 песни, од кои едната била задолжителна и била одредена од Главниот одбор. Втората била по избор од предложените 10 песни и останатите две песни биле по избор, од коишто едната требало да биде од македонската литература. Исто така учесниците биле поделени да се натпреваруваат во неколку категории, по што мешаните хорови на синдикалните, фронтовските и на другите КУД-ва се натпреварувале во три категории, а машките, женските и хоровите на младинските КУД-ва во две категории.⁴² Понатаму, во категории се натпреварувале и другите учесници: музичките ансамбли (хор и оркестар), се натпреварувале во одделна категорија со програма компонирана за ансамбл; селските пејачки групи (машки, женски и мешани), во две категории; соло пејачите, дуетити, триата и квартетите во една категорија; поголемите инструментални состави во посебна категорија и игроорните групи во шест категории: I) за стилизирани народни ора; II) за фигуративни обработени народни ора; III) за оригинални-автентични народни ора; IV) за ора што прикажуваат битови слики; V) за забавни народни игри и VI) за соло и групни – симболични игри).⁴³

По завршувањето на *Октомврискиот фестивал во Скопје*, било констатирано неговото успешно спроведување и реализирање, за што потврда претставу-

³⁹ ДАРСМ, ф. 170, Министерство за просвета (1945-1951), Податоци за хоровите од македонски, турски и албански пејачки групи, учесници на фестивалот одржан на 11 октомври 1948 година во Скопје, к. 0036, а.е. 0047, 357.

⁴⁰ Денешно с. Брвеница, Тетовско.

⁴¹ ДАРСМ, ф. 170, Министерство за просвета (1945-1951), Список на хоровите, игроорните и пејачките групи учесници на фестивалот, к. 0036, а.е.0047, 358.

⁴² ДАРСМ, ф. 170, Министерство за просвета (1945-1951), Упатства..., к. 0036, а.е. 0047, 353.

⁴³ ДАРСМ, ф. 170, Министерство за просвета (1945-1951), Упатства..., к. 0036, а.е. 0047, 353-354.

ва започнатата организација за негово одржување и во следната 1949 година. На состанокот, одржан на 20 септември 1949 година, од страна на Одборот за организирање на фестивалот, била согледувана неговата организациска поставеност и неговата улога во зачувувањето, негувањето и афирмацијата на фолклорното творештво, како значаен дел од културната историја на Македонија. За таа цел, во наредната година се предвидувало да се направат одредени промени во неговиот програмски концепт и организација: да се намали бројот на учесници, но да се зголеми квалитетот на нивните интерпретации; да се организираат настапите на учесниците по денови; да се менуваат одредени членови на комисиите и сл.⁴⁴ За успешното справување на раководните тела, со предизвиците на фестивалот, ни говори и Годишниот извештај на Одделението за култура и уметност за 1948 година, според кој се констатирало дека работата на секциите била солидна, бидејќи врз основа на нивните евидентни списоци од фестивалот, се направил целосен увид во бројноста на КУД-ва, за кои дотогаш се немало никаква претстава. Исто така, се утврдило и дека до месец октомври 1948 година биле формирани 304⁴⁵ КПД-ва.⁴⁶

Врз основа на наведените изворни податоци, добиваме сознанија за *Првиот октомврски фестивал*, одржан во Скопје, кој подоцна бил именуван и како „Републикански фестивал“. Според програмскиот концепт, со одредени измени, тој се надоврзувал на *Октомврските фестивали на народни игри и песни во Битола и Штип*. Всушност, фестивалот од една страна ја потврдувал потребата за опстојување, континуитет и развој на народната култура и традиционалните вредности, бидејќи кај учесниците ја поттикнувал желбата и потребата за собирање, регистрирање, негување и афирмирање на фолклорното народно творештво. Од друга страна пак, соочувајќи се со предизвиците пред него, тој во понатамошниот континуитет на одржување, ја потврдил својата валоризација како фестивал, бидејќи не само што не дозволил згаснување на фолклорната традиција, по која нашата земја е позната ширум светот, туку и го забрзал процесот за создавање на културните институции во Македонија, за проучување на националната култура и фолклорното творештво.

⁴⁴ ДАРСМ, ф. 427, ЦК КПМ управа за агитација и пропаганда, Записник од состанокот на Одборот за организирање на републички фестивал на 11 октомври 1949 година, одржан во ЦК КПМ – Управа за пропаганда и агитација на 20.IX.1949, к. 0038, а.е. 0042, 176.

⁴⁵ ДАРСМ, ф. 170, Министерство за просвета (1945-1951), Извештаи за работата на Одделението за култура и уметност за 1948 година (забелешка: Две верзии на извештајот), к. 0037, а.е. 0030, 60.

⁴⁶ Повеќе информации за културно-просветните друштва, формирани на територијата на Народна Република Македонија (именување, место на формирање, преку кои секции дејствувале), види во: Диденко, *Развојот и дејноста*, 97-116.

Литература:

Необјавени архиски материјали

ДАРСМ, ф. 170, Министерство за просвета (1945-1951), к. 0036; к. 0037.

ДАРСМ, ф. 427, ЦК на КПМ/СКМ од основање до I-от Конгрес, к. 0001.

ДАРСМ, ф. 427, ЦК КПМ управа за агитација и пропаганда, к. 0038.

Монографии и статии

А. В., „Да го изнајдеме, запазиме и понатаму развиеме нашето народно богатство“. *Нова Македонија*, бр. 858, 12 октомври 1947, 2-3.

Арсовски-Болто, Миодраг, *Културно-уметничко друштво „Панче Пешев“ Куманово* (Куманово: КУД „Панче Пешев“: Просвета, 1996).

Гилевски Паскал, „Чашуле Коле“, *Македонска енциклопедија*, т. 2, гл. ред. Блаже Ристовски (Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 2009), 1617.

Диденко Наташа, *Развојот и дејноста на музичките културно-уметнички организации и манифестации во Македонија, Музички културно-уметнички организации*, т.1 (Скопје: Дирекција за култура и уметност, 2019).

Д. К., „Од работата на младинското културно-уметничко друштво „Благоја Шошолчев“ од Скопје“. *Нова Македонија*, бр. 2030, 5 јули 1951, 2.

Закон за прогласување на денот на народното востание во Македонија за народен празник, *Службен весник на федерална Македонија*, бр. 20/45, 1 октомври 1945, 119.

Зографски Данчо, „Октомвриските фестивали во Битола и Штип“. *Нов ден: списание за уметност наука и општествени прашања*, бр.7, Скопје (1947), 42-50.

Каровски Лазо, „Свечена прослава на народниот празник 11 октомври во нашата Народна Република. Само под условите на народна власт нашиот народ можеше така брзо и видно да ги разгрне своите творечки сили и да ја манифестира својата богата култура“. *Нова Македонија*, бр. 858, 12 октомври 1947, 1-2.

К. Н., „Кратки културни вести. *Нова Македонија*, бр. 1916, 4 март 1951, 2.

„КУД „Кочо Рацин“ ја прослави петгодишнината од своето постоење“. *Нова Македонија*, бр. 2241, 21 февруари 1952, 3.

Орце Николов – ансамбл за народни игриш песни (Скопје: Ирис-С-Скопје, 2002), страните не се пагинирани.

50 vjet Emin Duraku 1948-1998 (Nga Shoqëria artistike deri në Ansambël të këngëve dhe valleve popullore) (Shkup, 1998).

Поповски П(етар), „Една деценија културно-уметничка работа: разговор со Данче Шиндиловски, иницијатор за оснивање на КУД „Борка Левата“ во Прилеп“. *Нова Македонија*, бр. 3506, 1 март 1956, 4.

Предфестивалските смотри во Западна Македонија“. *Нова Македонија*, бр. 837, 18 септември, 6.

- Светозаревиќ-Покорни Бранислав, *Културно пулсирање низ времето (1922-1947-2017)* (Тетово: Здружение за култура и уметност „Иљо Антески-Смоќ, 2017).
- „Смотра на играорските и пеачки групи, на хорови и соло играчи, пеачи и свирачи на народни инструменти, што се пријавија да учествуат на фестивалите во Битола и Штип“. *Нова Македонија*, бр.828, 7 септември 1947, 6.
- Соклевски Валентин, *“40 години традиција“: Републички фестивал на народни игри и песни „Илинденски денови“* (Битола: НУ Центар за култура, 2010).
- Стефановска Љупка, *„47 години републички фестивал на народни игри и песни „Илинденски денови“ – Битола (1971-2018)“*, Годишен зборник, год. V, бр. 5, гл. уред. Антонијо Китановски (Штип: Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, 2000), 125-129.
- Танчевски Кирил, *25 години државен фестивал на народни игри и песни ‘Илинденски денови’ Битола 1971-1995* (Битола: Установа за народна култура „Илинденски денови“, 1995).
- Танец 50 години амблем на македонската култура и уметност*, гл. уред. Бошко Тренески (Скопје, Ансамбл за народни игри и песни на Македонија „Танец“, 1999).
- Тодорчевска Јелица, *Сто македонски години: 1903 – 2003: енциклопедиски лексикон*, ред. Јован Павловски (Скопје: МИ-АН, 2004), 395.
- Цветаноска Катерина, *Ансамбл за народни песни и ора „Кочо Рацин“* (Скопје: Ансамбл за народни песни и ора “Кочо Рацин“, 2001).
- Чашуле Коле, *„Октомвриските фестивали на народни песни и игри – голема културна политичка манифестација на нашиот народ.“, Нов ден: списание за уметност наука и општествени прашања*, бр.1-2, Скопје (1948), 76-82.